

אדני השדה ועכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה

סנהדרין צא/א

חולין קכ"ב

משה שווערד

1. משנה מסכת כלאים פרק ח

(ה) הפרוטיות אסורות, והרמך מתר. ואדני השדה, חיה. רבי יוסי אומר, מטמאות באהל כאדם ...

2. ספר אהבת יהונתן על בראשית פרק א פסוק כד

ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ מינה. אולי רמז על חיה ידוע שנקראת אדני שדה שהוא קשורה ויונת ממש מהארץ וזהו וחיתו ארץ

3. רע"ב על מסכת כלאים פרק ח משנה ה

אדני השדה - חיה הגדילה בשדות וכמין תבל גדול יוצא מן האחרץ שגדלה בו אותה חיה, ישמה ידוע והוא ידעוני הכתוב בתורה, ומחובר בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ וצורתו צורת אדם בפרצוף ידים ורגלים ואין כל בריה רשאה לקרב אליו כי הוא הורג וטורף כל הקרב אליו וכשרוצים לצוד אותו מורים בחצים בחבל עד שנפסק וצועק בקול מר ומת מיד ואליו רמז (באיוב ה) כי עם אבני השדה בריתך:

4. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת כלאים פרק ח משנה ה

ואדני השדה, הם חיות הדומות לבני אדם ואומרים המספרים חדושי העולם שהוא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ודיבורו דומה לדיבור אדם ושמך אל נאנס בלשון ערב ומגידינו מעניינו בספרים דברים רבים:

5. ספר בני יששכר - מאמרי חדש ניסן - מאמר יא

(א) למאן דס"ל דמלאכת חול המועד אסורה מדאורייתא רק שנמסר הדבר לחכמים אשר הם יפרשו איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת, ומהראוי להתבונן בזה איזה טעם, נ"ל שמוכן הדבר על פי מה שאמר הרב הק' המפורסם בישראל כק"ש מוה' פינחס מקארעץ זצלה"ה, באשר ידוע שלכל הענינים והנבראים ומיני המדריגות מחולקים במעלה אשר הם בעולם יש אמצעי ביניהם, כמו בין דומם לצומח (אלמוג הוא דומם וצומח), בין צומח לחי (כסף חי), בין חי למדבר (אדני השדה), וכן בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה קרי וכתוב (כל הענינים האלה הוא הכל להתודע ולהגלות אל אחד בראן יוצר אחד יצרן), כן הוא בקדושת הזמן בין קדש לחול הוא חולו של מועד עכ"ל בקצת תוספת ביאור, ומעתה תבין כיון שחולו של מועד ממוצע בין קדש לחול, על כן נרמז עיקר איסור המלאכה בתורה ונמסר הדבר לבני אדם, הבן הדבר, ועוד יתבאר אי"ה:

6. ספר שם משמואל פרשת וירא - שנת תרע"ב

אלוני ממרא ... ולתוספת ביאור יש לומר, דהנה איתא בעץ חיים (שער אבי"ע) שבכל שני דברים שבעולם הרחוקים זה מזה יש דבר ממוצע, בין דומם לצומח הוא אלמוג שהוא דומם וקצת צומח, בין צומח לחי הוא אדני השדה הנזכר במסכת כלאים (פ"ח), בין חי למדבר הוא הקוף, בין גשמיות לרוחניות הוא רביעית הדם שבאדם, עי"ש. ולפי הנחה זו י"ל שבודאי יש ממוצע בין כלל המדבר שבתחתונים לבין העליונים, וזהו האיש הישראלי שהוא בעולם התחתון ויש בו גם בחי' מן העליונים שהרי נשמתו היא חלק א-לוה ממעל, ואף שהוא בעולם הטבע מ"מ הוא למעלה מן הטבע, ואין מזל לישראל, ומצד הטבע לא חי' ראוי אברהם להוליד וכל האומה הישראלית לא היתה, ורק הש"י הגביה אותו למעלה מן הכוכבים, וע"כ לומר שהוא ממוצע בין העליונים לתחתונים. והנה כמו שאתה אומר שהאלמוג למשל הוא ממוצע בין הצומח לדומם היינו שיש בו ענינים מזה ומזה, כמו כן תוכל לומר שהצומח הוא ממוצע בין האלמוג לבין אדני השדה שהרי הצומח יש בו קצת מעניני האלמוג וקצת מעניני אדני השדה, וענין זה מובן בפשיטות. ולפי"ז יובן אשר המדבר הוא ג"כ ממוצע בין ישראל ובין הקוף עד שתאמר שכל השתלשלות הבריאה קשורה זה בזה ושייך זה לזה דומם לאלמוג, ואלמוג לצומח, וצומח לאדני השדה, ואדני השדה לחי, וחי לקוף, וקוף לאדם מדבר, ואדם מדבר לישראל, וישראל לעליונים, ואילו יעלה על הדעת שיעדר אחד מן המינים האלה תיפסק ההשתלשלות. וע"כ איתא בשערי אורה אשר לעתיד לא יעדרו שבעים האומות באשר הן דוגמת שבעים השרים. ולפי דרכנו יובן שבאם היו האומות נעדרות הי' חסר ממוצע בין ישראל לקוף. והנה ההנהגה הטבעית והנהגה הנסית הן בדוגמא זו, שהנהגה הנסית היא ממוצע בין העולם העליון לעולם התחתון, וכן שבת הוא זמן ממוצע בין עוה"ז לעוה"ב כי שבת מעין עוה"ב, וע"כ צריכין כל אחד זה לזה שבלעדי שבת לא הי' הדבר הממוצע. והנה מילה ניתנה בשמיני, וידוע דעולם הטבע נברא בשבעת ימי בראשית ע"כ מספר שבעה מתיחס לעולם הטבע, ושמיני מתיחס לעולם שלמעלה מן הטבע, ע"כ אומה"ע שהן רק בעולם הטבע אין להן שייכות למצות מילה שהיא בשמיני, ורק זרע אברהם שהם אינם תחת ממשלת המזלות שהרי הגביה את אאע"ה למעלה מן הכוכבים כנ"ל, ואם הי' כל העולם נצטווה במילה הי' בהכרח כל העולם למעלה מעולם הטבע, שהרי מילה היא

למעלה מעולם הטבע, וזה לא יתכן, כי כבר אמרנו שעולם הטבע לא יתכן שיעדר, כי עולם הטבע הוא מסודר בסדר התורה ולא דבר ריק הוא כנ"ל, או שתאמר בלשון אחר שא"כ הי' נפסק חבל ההשתלשלות והי' חסר ממוצע אחד כנ"ל:

7. המאירי על מסכת חולין דף קכו/ב

אמר המאירי עכבר שחציו בשר וחציו אדמה והוא שיש מין עכבר שאינו פרה ורבה אלא שנוצר מן האדמה ואם עדין לא נברא כלו וצדו אחד בשר וצדו [האחר] אדמה נגע בבשר טמא באדמה טהור ...

8. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת חולין פרק ט משנה ו

(ו) ביצת השרץ המרוקמת טהורה ניקבה כל כו' - ענין מרוקמת שיש בו כבר שרטוט תואר בעלי חיים ואיבריו בתוך הביצה כדכתיב אשר עושיתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ והיות העכבר בלבד מן האדמה עד שימצא קצתו בשר וקצתו עפר וטיט. והוא ענין מפורסם מאד אין מספר לרוב המגידין לי שראו זה אע"פ שמציאות בעלי חיים כזה דבר מתמיה ולא נודעת בו טענה בשום פנים:

9. תוספות יום טוב מסכת חולין פרק ט

עכבר שחציו בשר וחציו אדמה - כתב הר"ב יש מין עכבר שאינה פרה ורבה כו'. ל' הרמב"ם והוא ענין מפורסם מאד [אין] מספר לרוב המגידים לי שראו זה. אע"פ שמציאת ב"ח כזה דבר מתמיה ולא נודע בו טענה בשום פנים. ע"כ. [וזה לדעתי טענה גדולה על מאמיני הקדמות] [ועי' עוד מזה במשנה ב' פ"ג דנדה] ובגמרא מרבי לה מדכתיב בשר:

10. תפארת ישראל - בועז מסכת חולין פרק ט

(ב) והתוי"ט כתב כאן שזה טענה גדולה נגד מאמיני הקדמות. ולכאורה תמוה. דהרי הכא יש מיש הוא, ומה זו ראייה למאמיני התחלה שאומרים שהכל נברא יש מאין. אבל נ"ל דר"ל דהרי בהדומם אין בו שום חיות, ואעפ"כ יתהווה ממנו חי וזה דוגמת מעשה בראשית שנוצרו כולם מהאדמה וכמ"ש תוציא הארץ נפש חיה למינה. ומאמיני הקדמות שכופרים בתורה אומרים שכך היה לעולמים חי מוליד חי, אולם אין להביא ראייה מכל ביצה. שאפרוח נולד מדומם. דהתם הך דומם גופיה יצא מחי. ואני שמעתי אפיקורסים מלגלגין על בריה זו שנזכרת כאן ובסנהדרין [דצ"א א']. ומכחישים ואומרים שאינה במציאות כלל, לכן ראיתי להזכיר כאן מה שמ"כ בספר אשכנזי שחיבר חכם אחד מפורסם בחכמי האומות ושמו. לינק. בספרו הנקרא אורוועלט חלק א' עמוד 327. שנמצא בריה כזאת בארץ מצרים במחוז טהעבאסי. ונקראת העכבר ההיא בלשון מצרים דיפוס יאקולוס. ובל"א שפרינגמויז. אשר החלב שלפניה ראש וחזה וידיה מתוארים יפה. ואחוריה עדיין מגולמים ברגבי ארץ. עד אחר איזה ימים התהפך כולה לבשר ואומר. מה רבו מעשיך ה':

11. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צא/א

אמר ליה ההוא מינא לרבי אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו לימים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעס עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמא תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות

12. ספר טעמא דקרא: בראשית

דכתיב את חית הארץ ואת רמש האדמה וברמש לא כתיב ארץ כדכתיב בפי השני ובכל הרמש הרמש על הארץ, אולי בא לרמוז שיש רמש שנעשה מאדמה כדתנן בחולין (קכ"ז ב') עכבר שחציו בשר וחציו אדמה ולכך כתיב רמש האדמה.

את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה, וכבהמה לא כתיב בהמת הארץ, אולי רמז בזה שיש חי שמחוברת לארץ כדתנן בפ"ח דכלאים אדני השדה חי ע"ש בריש, ועדיין י"ל הא